

Rakenneyksikön arvioita yksikkötyökustannuksia alentavista toimenpiteistä

Tässä muistiossa esitetään rakenneyksikön arvioita yksikkötyökustannuksia alentavista toimenpiteistä ja niitä koskevista vaikutusarvioista. Käytössämme on ollut 5.9. päivätty versio listasta. Rakenneyksikön tämänhetkinen näkemys yksikkötyökustannuksia koskevista arvioista on koottu taulukkoon 1. On syytä huomioida, että toimenpiteiden arviointi on jo lähtökohtaisesti haastavaa, minä lisäksi aikataulu- ja aineistorajoitteet luovat lisää epävarmuutta.

Annetussa aikataulussa ei ole ollut mahdollista arvioida toimenpiteiden esitettyjä vaikutusta valtion ja kuntien kustannuksiin. Näihin liittyvät laskelmat ovat erittäin olennainen osa esitettyä yksityisten työnantajien sosiaaliturvamaksujen alennuksen rahoitusmallia, joten laskelmat tulee tarkistaa huolellisesti.

Taulukko 1. Toimet yksikkötyökustannusten ja niiden vaikutusarvot

	Yksikkötyökustannuksia alentava vaikutus, muistio 5.9.	Rakenneyksikön arvio
Loppiainen ja helatorstai palkattomiksi vapaapäiviksi vuosityöaikaa lyhentämättä	0,9 (*0,45 vuosina 2017-2019)	0,8 (0,45 vuosina 2017-2019).
Sairauspäivien korvaustaso siten, että 2 sairauspäivän vähennys	1	1,1
Ylityökorvausten puolittaminen	0,9	0,4
Sunnuntaikorvaus 100 %:sta 75 %:iin	0,6	0,6
Vuosilomien lyhennys 38:sta 30:een työpäivään (koskee lähinnä julkista sektoria)		
Yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus	1,02	1,02
Yhteensä	4,4 % (* 4,0 % vuosina 2017-2019)	3,92 %

Alla avataan rakenneyksikön näkemysten taustaa tietopohjan ja tehtyjen oletusten osalta. Lisäksi esitetään yleisluontoisia huomioita toimenpiteiden muista vaikutuksista, sekä esitetään yksi huomio työvoimakustannusten alentamisen arvioinnista yleisesti.

Yleishuomio: yrittäjät

Työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2014 Suomessa oli 2 447 000 työllistä, joista yrittäjiä oli 331 000. Talouden työvoimakustannukset koostuvat niin palkansaajien kuin yrittäjienkin työvoiman hinnasta. Sosiaaliturvamaksun alennus pienentäisi yrittäjän verokiilaa, mutta muilla toimenpiteillä ei luultavasti olisi vaikutusta yrittäjien työvoiman hintaan. Mitä vähemmän toimenpiteet vaikuttavat yrittäjien työvoiman hintaan, sitä suurempi on oltava vaikutus palkansaajiin, mikäli halutaan saavuttaa tietty työvoimakustannusten alenema koko taloudessa.

Toimenpide: Loppiainen ja helatorstai palkattomiksi vapaapäiviksi

Oletamme, että toimenpide kasvattaa säännöllistä työaika keskimäärin 1,7 päivällä¹ pitäen työvoimakustannuksen vuositasolla ennallaan². Oletetaan lisäksi, että tehdyt työpäivät kasvavat samaten 1,7 päivällä. Tämä on luultavasti hienoinen yliarvio sen vuoksi että osa vaikutuksesta valuu sairauspoissaoloihin.

EK:n työaikakatsauksen 2013 mukaan tehdyt työpäivät liiton jäsenyrityksissä olivat 206 päivää. Tähän suhteutettuna kaksi lisätyöpäivää tuottaisi 0,79-prosenttisen päiväkohtaisen kustannusvaikutuksen. Kustannusvaikutus riippuu siitä, mihin työpäivien lukumäärään kaksi lisätyöpäivää suhteutetaan.

Mikäli loppiaisesta ja helatorstaista tehdään tavallisia työpäiviä, kustannusvaikutus kasvaisi sitä kautta, että näinä päivinä tehdystä työstä ei tarvitsisi maksaa pyhäkorvauksia.

Toimenpide: Sairauspäivien korvaustaso siten, että 2 sairauspäivän vähennys

Rakenneyksikkö on aiemmin³ arvioinut sitä, millaisilla politiikkatoimenpiteillä tavoiteltu kahden sairauspäivän vähennys voitaisiin saavuttaa. Yksi näistä malleista oli sellainen, jossa yksi karenssi-päivä yhdistetään 85-prosenttiseen palkkaan lopun omavastuuajan osalta. Noissa laskelmissa ei arvioitu toimenpiteiden yksikkötyökustannusvaikutuksia. Suora kustannusvaikutus kahden sairauspäivän vähenemästä vastaa edellisen toimenpiteen kustannusvaikutusta. Tämän lisäksi tulee kustannusvaikutus sitä kautta, että jäljelle jääneiden päivien osalta sairauspäivien palkka alenee. Tämän kustannusvaikutuksen osuudeksi arvioimme olevan noin 0,2 %. Kokonaisvaikutukseksi tulee siis 0,45 % päiväkohtaista kerrointa käyttäen 1,1 % työvoimakustannuksista.

Toimenpiteen puhdas staattinen vaikutus on valtion tietojen pohjalta yleistäen⁴ 0,8 % työvoimakustannuksina.

Toimenpide: Ylityökorvausten puolittaminen

¹ Loppiainen vaihtaa paikkaa ja osuu toisinaan lauantaille tai sunnuntaille. Tässä oletamme, että reformi ei tällöin pidentäisi työaika.

² Työvoimakustannukset eivät pysy täysin ennallaan, koska joidenkin luontoisetujen käyttö ja työtaturmariski ovat suoraan yhteydessä työpäivien määrään. Nämä vaikutukset ovat todennäköisesti kuitenkin hyvin pieni osa kokonaiskuvaa.

³ sairauspoissaolot_muistio_03092015.docx

⁴ Valtiolla on tarkin tieto poissaolojaksojen määristä ja jakaumista keston suhteen.

Mielestämme toimenpiteen yksikkötyökustannusvaikutus on yliarvioitu. Olemme tehneet kustannusvaikutuksesta kaksi vaihtoehtoista laskelmaa, joista molemmat tuottavat esitettyä matalamman kustannusvaikutuksen.

1. Laskelma

EK:n työaikakatsauksen mukaan 1,2 % tehdystä työajasta on ylitöitä.⁵ Jos arvioidaan, että ylityöajan palkka on efektiivisesti 1,65-kertainen⁶ normaaliin palkkaan suhteutettuna, niin yksikkökustannusten alennus ylityökorvauksen puolittamisesta olisi noin 0,4 prosenttia ($1,2\% * 1,65 * 1/3 * 1/2$).

2. Laskelma

Palkkarakennetilaston mukaan ylityöajan palkat suhteessa kaikkiin palkkoihin ovat 1,5 %. Jos arvioidaan jälleen, että ylityöajan palkka on efektiivisesti 1,65-kertainen normaaliin palkkaan suhteutettuna, niin yksikkötyökustannusten alennus ylityökorvauksen puolittamisesta olisi noin 0,3 prosenttia ($1,5\% * (0,65/1,65) * 0,5$).

Toimenpide: Sunnuntaikorvaus 75 prosenttiin

Valtion ja kuntien osalta tiedot tulevat käsittääksemme suoraan palkkarekistereistä, joten uskomme näiden olevan arvioitu hyvin. Yksityisen sektorin osalta olemme käyneet EK:n laskelman läpi ja pidämme sitä uskottavana.⁷ Näin ollen pidämme arviota kokonaisvaikutuksesta uskottavana.

Toimenpide: Vuosilomien lyhennys 38:sta 30:een työpäivään.

Vuosilomien lyhennys alentaisi valtion ja kuntien menoja suoraan vain lomarahana verran.⁸ Muutoin säästövaikutus toteutuu vain jos kyseiset tahot sitoutuisivat merkittäviin henkilöstövähennyksiin hyvin lyhyellä aikavälillä. Henkilöstövähennysten saavuttaminen lyhyellä aikavälillä on epätodennäköistä eikä tässä suhdannetilanteessa muutenkaan välttämättä suositeltavaa.

Toimenpide: Yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus

Esitetty arvio 1,02%-yksikön bruttokustannuksesta valtiolle 628 milj. euroa vastaa yksityisen sektorin maksuosuuden alenemaa. Mikäli päädytään 1,6%-yksikön alenemaan, tämä vastaa 986 milj. euron lisäystä valtion menoihin. Yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksulla (2,12 % vuonna 2016) rahoitetaan sairausvakuutuksen työtulovakuutusta, josta maksetaan sairauspäivärahat, vanhempainpäivärahat ja yritysten vuosilomakustannusten korvaukset, kuntoutus ja työterveyshuolto. Vakuutusmaksuperiaatteen mukaisesti on ajateltu, että kustannuksiin osallistuvat ne tahot, joilla on mahdollista vaikuttaa ko. kustannusten syntyyn eli palkansaajat ja työnantajatahot. Ehdotuksessa yksi-

⁵ <http://ek.fi/wp-content/uploads/Tyoaikakatsaus-2013.pdf>. Tarkalleen ottaen 1,2 % työajasta on lisä- tai ylityötä, mutta todennäköisesti valtaosa tästä osuudesta koostuu ylityöstä.

⁶ Taustalla on arvio, että 70 prosenttia ylityötunneista maksettiin 50 prosentin korvauksella ja 30 prosenttia 100 prosentin korvauksella.

⁷ EK:lla on käytettävissään yksityisen sektorin sunnuntaillisten osalta parempi tietopohja kuin mikä yksiköllämme oli tätä kirjoitettaessa saatavilla.

⁸ On kuitenkin huomattava, että tämäkin edellyttää erillistä sääntelyä (ks. VTML:n muistio vuosilomasääntelystä 28.8.2015).

tyisten työnantajien maksun alennuksen osalta heikennetään vakuutusperiaatetta ja siirretään samalla valtiolle merkittävä kustannus.

Fiskaalisen devalvaation rahoitus ajatellaan usein toteutettavaksi joko arvonlisäveron korotuksella tai mahdollisesti siirtämällä vakuutusmaksukustannuksen painopistettä työntekijäpuolen maksettavaksi. Arvonlisäveron korotuksella tapahtuva rahoitus muistuttaa eniten perinteistä devalvaatiota, sillä se vaikuttaa hintoihin nostavasti, mutta ei vaikuta ulkomaankauppaa käyvien yritysten hintoihin.

Nyt esitetty sotumaksualennus yksityiselle sektorille on suunniteltu rahoitettavaksi joko kokonaan tai osittain niin, että edellä olevien toimenpiteiden kustannussäästö tai työajan lisäys ulosmitataan julkisen sektorin osalta valtiolle. Esimerkiksi kahden sairauspoissaolopäivän vähentyessä henkilötyövuotta kohti vähennetään eri toimenpitein valtion ja kunnan kokonaishenkilötyövuosia vastaavalla määrällä.

Arvioimme, että valtiolta ja kunnista ulosmitattavien säästöjen (5.9. valtiolla 212 milj.euroa ja kunnissa 714 miljoonaa euroa) siirto sotumaksualennuksen rahoittamiseen yksityisellä sektorilla vaatii julkisella sektorilla yli 18 000 henkilötyövuoden vähennyksen.⁹ Tällaisen toimenpiteen vaikutuksia verotuloihin tai sosiaaliturvamenoihin on vaikea arvioida, mutta todennäköistä on, että nämä vaikutukset heikentäisivät julkista taloutta.

Lisäksi paperissa viitataan siihen, että pakottavan lainsäädännön ja TES:n näkökulmasta listassa nimettyjen valtion toimenpiteiden tulisi olla määräaikaista ja mahdollisesti raueta vuonna 2019. Rahoitusmalliin liittyy huomattavaa epävarmuutta siitä, että toimenpiteen kustannukset ja nyt esitetty rahoitusmalli saadaan toimimaan samanaikaisesti ja riittävän nopeasti. Yksityisellä sektorilla tapahtuva sotumaksun alennus voidaan toteuttaa etupainotteisesti ja nopeastikin, mutta yritysten sotumaksun korvaaminen valtion rahoituksella, joka perustuu henkilöstövähennyksiin valtiolla ja kunnissa on vaativa toimenpide. Epävarmuutta rahoituksen suhteen tulee mm. sen suhteen, missä aikataulussa kaikki tarvittava lainsäädäntö saadaan voimaan (mm. vuosilomalain muuttaminen vaikuttaa kertyviin lomiin suhteellisen hitaasti) ja missä mittakaavassa supistavat henkilökehukset alkavat vaikuttaa.

Perinteisesti ajatellaan yritysten reagoivan väliaikaiseen työnantajamaksun alennukseen neljää kautta.

1. Hintavaikutus. Työnantajamaksun alennus lisää tuotannon kannattavuutta, mikä mahdollistaa hintojen alentamisen. Tämä kasvattaa tuotetun hyödykkeen kysyntä määrää, tuotantoa ja työllisyyttä.

⁹ Keskiansio valtiolla vuonna 2014 oli 3838 euroa kuussa (kokonaisansio lisineen ilman lomarahaa). Kokonaisuudessaan valtion palkkasumma ilman lomarahaa 3589 miljoonaa euroa ja työvoimakustannukset yhteensä 4693 miljoonaa euroa. Työvoimakustannusten ollessa siis 1,3-kertaiset suhteessa ansioon (ilman lomarahaa), keskimääräinen työvoimakustannus henkilötyövuotta kohti oli 60 226 euroa. Valtion 212 miljoonan euron säästö tarkoittaisi siis 3683 henkilötyövuoden vähennystä. Valtion tiedot poimittu VM:n sivuilta: <http://vm.fi/valtio-tyonantajana/valtioon-henkilosto-tilastoina/palkat-tyovoimakustannukset-ja-tyoaika>.

Kunta-alan kokonaisansiot olivat lokakuussa 2014 3097 euroa kuussa (<http://www.kuntatyonantajat.fi/fi/kuntatyonantajana/palkat-ammattit-ja-tutkinnot/Sivut/default.aspx>). Vuoden 2012 työvoimakustannustutkimuksen mukaan kunta-alan työvoimakustannukset olivat 1,3-kertaiset suhteessa rahapalkkaan. Näin voidaan laskea, että keskimääräinen työvoimakustannus henkilötyövuotta kohti oli 48 900 euroa. Kuntataloudesta ulosmitattava 714 miljoonan euron säästö tarkoittaisi siis 14 601 henkilötyövuoden vähennystä.

2. Palkkavaikutus. Työnantajamaksun alennus mahdollistaa palkankorotukset joissakin yrityksissä, mikä lisää käytettävissä olevia tuloja ja kulutuskysyntää. Tämä vaikutuskanava arvioidaan pieneksi, koska palkat ovat lyhyellä aikavälillä melko jäykkiä.
3. Voitot. Verotuksen alentuminen näkyy korkeampina voittoina. Korkeammat voitot nostavat kotitalouksien nettovarallisuutta, mikä kasvattaa kulutuskysyntää. Lisäksi korkeampi kassavirta mahdollistaa lisäinvestointeja.
4. Työllistämisestä tulee kannattavampaa, mikä lisää työllisyyttä joissakin yrityksissä. Suurin osa veronalennuksesta kuitenkin kohdistuu olemassa oleviin työpaikkoihin, mikä heikentää toimenpiteen hyöty-kustannus-suhdetta työllistämismielessä.

Koskela, Pirttilä & Uusitalo (2004) toteavat katsauksessaan, että tutkimuksen perusteella ei voida vetää vahvoja johtopäätöksiä sotu-maksun alentamisen vaikutuksista työllisyyteen. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että makrotason aikasarja- ja paneelitutkimukset löytävät voimakkaampia (positiivisia) vaikutuksia kuin mikrotason tutkimukset.